ТЭМА: Дзеепрыслоўны зварот, знакі прыпынку (7 кл.)

МЭТЫ І ЗАДАЧЫ:

- садзейнічаць фарміраванню паняцця аб дзеепрыслоўным звароце; выпрацоўваць уменні і навыкі абгрунтоўваць пастаноўку знакаў прыпынку пры дзеепрыслоўным звароце; выяўляць у сказах і тэкстах дзеепрыслоўныя звароты, абгрунтоўваць мэтазгоднасць іх ужывання; садзейнічаць развіццю маўлення; пашыраць слоўнікавы запас мовы вучняў; ствараць на ўроку сітуацыі поспеху, псіхалагічнага камфорту ; выхоўваць самастойнасць, добразычлівыя ўзаемаадносіны паміж вучнямі ; выхоўваць у вучняў патрыятычныя пачуцці.

ТЫП УРОКА: ***урок вывучэння новага матэрыялу***

МІЖПРАДМЕТНЫЯ СУВЯЗІ: ***беларуская літаратура***

АБСТАЛЯВАННЕ: ***Лазарук, М.А. Беларуская літаратура: вучэб. дапам. для 7-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларуск. і руск. Мовамі навучання / Г.М. Валочка, С.А.Язерская. – Мінск: Нац. ін-т адукацыі, 2009; карткі з заданнямі, ілюстраваны слоўнік іншамоўных слоў, партрэт Васіля Быкава, кніга “Беларускі народны каляндар” (Мінск: Полымя, 1993), магітафон, касета з запісам (песня “Журоўлі”), беларускі ручнік, свечка.***

ТЫП УРОКА: ***камбінаваны***

ХОД УРОКА

І. АРГАНІЗАЦЫЙНЫ МОМАНТ

1. Стварэнне на ўроку псіхалагічнага камфорту, добразычлівых узаемаадносін.

-- Дзень добры! Мы прамаўляем гэтыя словы па некалькі разоў на дзень, яны сталі звыклым вітаннем, а таму, напэўна, часам не задумваемся над іх сэнсам. А сэнс гэтых слоў глыбокі. Дзеля таго, каб гэтыя словы гучалі штодня, людзі ў гады Вялікай Айчыннай вайны аддавалі свае жыцці. Дзеля светлага, мірнага дня для нас яны станавіліся пад варожыя кулі, засланялі сабою смерць, якая ішла на нашу Радзіму. І дзякуй ім і Богу, што ўжо амаль 70 гадоў мы маем магчымасць казаць адзін аднаму “Дзень добры!”

Давайце прачытаем правілы, якія будуць суправаджаць нашу работу на працягу ўрока.

Правілы ветлівасці: ***1. Захоўваем дысцыпліну.***

2. Паважаем думку кожнага.

3. Помнім, што памыліцца можа кожны.

4. Працуем дружна, хутка, якасна.

2. Арфаграфічная хвілінка: ***А чаго я вам жадаю на ўроку, вы даведаецеся, калі адгадаеце крыжаванку. Заадно замацуеце правапіс слоў. Дапаможа вам у гэтым наш ілюстраваны слоўнік іншамоўных слоў .***

1. Невялікі кашалёк для грошай (партманэ)

2. Прыправа, падліва для стравы (соус)

3. Буйная афрыканская птушка атрада бегуноў (страус)

4. Электронная вылічальная машына (камп'ютар)

5. Металічны знак у выглядзе кружка з рэльефным адбіткам і надпісам для ўзнагароды за асаблівыя заслугі (медаль)

6. Паслядоўнае размяшчэнне пасад, званняў, з'яў ад ніжэйшых у парадку іх падпарадкаванасці (іерархія)

7. Ваенная або грамадзянская вопратка (мундзір)

ПАРТМАНЭ

СОУС

СТРАУС

КАМП'ЮТАР

МЕДАЛЬ

ІЕРАРХІЯ

МУНДЗІР

ІІ. ПРАВЕРКА ДАМАШНЯГА ЗАДАННЯ

1.Франтальнае вуснае апытванне.

- Якую форму дзеяслова называюць дзеепрыслоўем?

- Назавіце марфалагічныя прыметы дзеепрыслоўя.

- Якую ролю выконвае дзеепрыслоўе ў сказе ?

2. Графічны дыктант

Дома вы паўтаралі правапіс не з деепрыслоўямі. А наколькі сумленна вы гэта зрабілі, нам пакажа графічны дыктант.

Не спяшаючыся, непакоячыся, не прачытаўшы, не здзіўляючыся, ненавідзячы, не помнячы, не азіраючыся, не згубіўшы, не ведаючы, не спалохаўшыся.

(Узаемаправерка: разам – 2, 5, астатнія – асобна)

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**
Разам										
Асобна										

-Як пішацца не з дзеепрыслоўямі?

III. ПАДРЫХТОЎКА ДА ЗАСВАЕННЯ ВЕДАЎ

1. ***Хвілінка адкрыцця.***

Якую сінтаксічную канструкцыю ўтвараюць дзеепрыметнікі разам з залежнымі словамі? Ці могуць такую сінтаксічную канструкцыю ўтвараць дзеепрыслоўі? Як вы лічаце?

2.Паведамляецца тэма ўрока. Вучням прапануецца сфармуляваць задачы ўрока.

Настаўнік карэкціруе адказы вучняў пры неабходнасці .

IV . ВЫВУЧЭННЕ І ЗАМАЦАВАННЕ НОВАГА МАТЭРЫЯЛУ

1. ***Праца з падручнікам . Знаёмства з матэрыялам на с.68. , запіс схем дзеепрыслоўных зваротаў на дошцы.***

Замацоўваць атрыманыя веды мы будзем на аснове ўжо знаёмага вам апавядання В.Быкава "Незагойная рана". Давайце ўспомнім, пра што гэты твор.

2. ***Работа ў парах з тэкстам 1 (карткі ляжаць на партах). Прачытайце выразна тэкст. Вызначце тэму ўрыўка (карціна***

паўсядзённага жыцця Тэклі) , стыль маўлення. Патлумачце падкрэсленае ў тэксце слова.

Знайсці ў тэксце дзеепрыслоўныя звароты, вызначыць, якім членам сказа яны з'яўляюцца.

Тэкст 1

Ад ветру і холаду ў старой макрэюць запалыя вочы, яна раз-пораз выпростваецца і, прыставіўшы да чурбана выслізганае тапарышча, ражком хусткі выцірае слёзы. Жанчына вельмі стамілася, а насекла столькі, што не хопіць і разу прапаліць у печы. Спачыўшы з хвіліну, яна зноў прыступае нагой на тую жардзіну і ўзмахвае вышчарбленай сякерай…Тым часам марудна цямнела, далячынь спавілася шэрай смугою, у паветры заснавала надакучлівая восеньская <u>золь.</u> Абудзіўшыся ад задумення, старая сабрала на руку нарыхтаваныя паленцы і, кранууўшы закрутку сенцаў, увайшла ў хату.

(Золь – непагадзь, сырое, халоднае надвор'е)

Фізкультхвілінка

Той, хто лічыць сябе патрыётам – падыміся!

Той, хто ўдзячны зямлі Беларусі – пакланіся!

Хто лічыць сябе шчаслівым – усміхніся!

Хто да добрых ведаў імкнецца – падцягніся!

Хто сябру жадае дабра – прывітайся!

І хутчэй да кнігі за парту вяртайся!

3. **Самастойная работа вучняў з тэкстамі (на картках)**

Выкананне рознаўзроўневых заданняў.

1) **Знайсці ў тэксце дзеепрыслоўныя звароты, падкрэсліць іх як члены сказа (2 узровень).**

Нехта ўвайшоў у сенцы, зашкрэбаў рукой па сцяне, шукаючы клямку. Ён! Старая ўзнімаецца на печы, спускаецца і, сцягнуўшы за сабою ватоўку, таропка бразгоча зашчапкай.

2) **Спішыце сказы, падкрэсліце дзеепрыслоўныя звароты як члены сказа, растлумачце пастаноўку знакаў прыпынку(3 узровень)**

Тэкля ўсё сядзела, склаўшы на каленях рукі . У гэты вечар яна не паліла ў грубцы і не засвяціла лямпы. Жанчына ўзлезла на печ і , накрыўшыся світкай, скурчылася на ўскрайку. Яна не заснула, а ляжала так, не заплюшчваючы вачэй .

Для чаго аўтар так часта выкарыстоўвае дзеепрыслоўі? (*дапамагаюць раскрыць душэўныя перажыванні і пакуты старой маці) .*

3) Падабраць з матэрыялу для даведак неабходныя дзеепрыслоўныя звароты.Запісаць , ставячы неабходныя знакі прыпынку. Падкрэсліць дзеепрыслоўныя звароты як члены сказа.(4 узровень)

Старая ўсё ўглядалася ў іх – пільна і доўга_____________________________ а яны____ так і мінулі вёску.
Яна____узлезла на пагорак, але дарога была пустая.

Словы для даведак: бесклапотна гутарачы аб нечымі перасмейваючыся, захлынаючыся ад нецярплівасці, захліпаючыся ад стомы і хвалявання.

4. ***Праца па варыянтах. Запісаць сказы, раскрыць дужкі, расставіць знакі прыпынку, зрабіць сінтаксічны разбор сказаў. (Двое вучняў працуюць каля дошкі)***

1 варыянт

Тэкля сядзела (не) кратаючыся схіліўшы ў задуменні голаў.

2 варыянт

(Не) зачыніўшы нават сенцаў старая хутка пайшла па дарозе.

5. *Паведамленне пра Пакровы.*

   А цяпер успомніце, калі ласка, на якое старажытнае свята нарадзіўся Васілька. А што вы ведаеце пра гэта свята? Звернемся да беларускага народнага календара

Пакровы – старажытнае свята славян. Заканчваліся восеньскія, надыходзілі зімовыя работы. У гэты час вазілі дровы, пераводзілі жывёліну на стойлавае ўтрыманне. Гэта была пара вясковых вяселляў. У народзе гаварылі: "Які Пакроў па надвор'і – такой будзе і зіма".

6. ***Індывідуальнае творчае заданне . Запісаць фразеалагізмы, растлумачыць іх значэнне наступных : прапусціўшы міма вушэй, як вады ў рот набраўшы, не пакладаючы рук.***

   Якія з гэтых фразеалагізмаў можна суадесці з вашай працай на ўроку?

Скласці з адным з іх сказ, падкрэсліць дзеепрыслоўны зварот, выражаны фразеалагізмам.

Каментарый настаўніка*: У сказе дзеепрыслоўі, якія ўваходзяць у склад фразеалагізмаў, на пісьме коскамі не выдзяляюцца.*

7. ***Праверачны тэст(самаправерка).***

   Вучням прапануецца выканаць тэставае заданне і вызначыць, наколькі імі засвоены матэрыял.

- ***Абазначце сказы, у якіх дзеепрыслоўі і дзеепрыслоўныя звароты трэба выдзеліць коскамі.***

1. ***Яна захліпаючыся ад стомы і хвалявання узлезла на пагорак, але дарога была пустая.***
2. ***Маці ўжо гады тры таму назад перабралася з вёскі, але па-ранейшаму не можа сядзець склаўшы рукі.***
3. ***Маці млеючы ад жаху хапаецца за сына прабуючы ўзняць .***
4. ***Старая ўзнімаецца на печы, спускаецца і сцягнуўшы за сабою ватоўку таропка бразгоча зашчапкай.***

(1, 3, 4)

V. ДАМАШНЯЕ ЗАДАННЕ

У гады Вялікай Айчыннай вайны салдаты з фронту прысылалі сваім родным паштоўкі ў выглядзе трохкутнікаў. Прапаную вам дома напісаць пісьмо маці, выкарыстаўшы дзеепрыслоў і дзеепрыслоўныя звароты.

- ***Напрыканцы ўрока ў выкананні двух вучняў гучыць верш В.Зуёнка   "З вайны сустрэлі мацяркі сыноў…"***

З вайны сустрэлі мацяркі сыноў

І выглядалі-радзілі нявестак.

А сын яе дадому не прыйшоў.

Прыйшло кароткае:

"Прапаў без вестак…"

Сябры пасмуткавалі, землякі,

Слязу змахнула ўпотайкі дзяўчына:

Не вернецца…Знаць лёс яе такі…

Ды толькі сын для маці не загінуў.

Знаходзіць маці тысячы прычын ,

Чаму так доўга сын яе ў дарозе,

Чаму не йдзе разгладзіць ёй маршчын

І высушыць на родным твары слёзы.

Яна між рэчаў самых дарагіх

Кашулі сына беражна хавае,

Святочным днём падоўгу каля іх

Стаіць,

гамоніць з імі,

плача і ўздыхае…

І ёй успамінаецца тады,

Як сын казаў: "Вярнуся, не загіну,

Чакай мяне…Чакай!..."

Ідуць гады,

І кожны дзень чакае маці сына.

Настаўнік. *Больш за шэсць тысяч помнікаў на зямлі Беларусі ўслаўляюць векапомны подзвіг народа, здзейснены за гады Вялікай Айчыннай вайны. Адзін з іх – помнік "Маці-патрыётка", які ўвасабляе драматычны лёс адной з многіх маці, што аддала сваіх сыноў на абарону Радзімы і не прычакала іх з поля бітвы (фотаздымак на дошцы).*

Манумент знаходзіцца ў горадзе Жодзіна. Ён прысвечаны Анастасіі Фамінічне Купрыянавай і яе пяці сынам, што не вярнуліся з вайны. Адзін з сыноў – Герой Савецкага Саюзу Пётр Купрыянаў – здзейсніў бессмяротны подзвіг – закрыў сваім целам амбразуру дзота ворага.

Кожнага трэцяга свайго сына ці дачкі не дачакалася маці-Беларусь з Вялікай Айчыннай вайны. Мы памятаем тых, хто сёння падарыў нам мірнае неба над галавою і ганарымся тым, што мы, беларусы, народ з гераічнай гісторыяй, што ў нас ёсць такі вялікі пісьменнік, як Васіль Уладзіміравіч Быкаў.

Гучыць песня “Жураўлі” Яна Фрэнкеля на словы Расула Гамзатава. На стале запальваецца свечка. Усім вучням прапануецца ўстаць і яшчэ раз успомніць усіх маці-пакутніц, што не прычакалі з поля бою сваіх дзяцей, усіх, хто не дажыў да светлага дня Перамогі.

- *Мне хацелася б, каб гэты ўрок не прайшоў для вас бясследна, каб запаліў ён у вашых сэрцах агеньчык дабрыні і спагады, які далей будзе асвятляць ваш шлях і саграваць тых, хто побач з вамі. Засланяйце ж гэты агеньчык ад вайны і жыццёвых нягод і сцюж!*

У вас на партах ляжаць папяровыя кветкі. Прымацуйеце іх да фотаздымка помніка “Маці-патрыётка”. Гэта будзе знак вашай ўдзячнасці за ваша шчаслівае дзяцінства.

VI. РЭФЛЕКСІЯ

- ***Што вы сёння засвоілі на ўроку?***
- ***Ці спатрэбяцца вам гэтыя веды ў жыцці?***
- ***Якія віды работ вам спадабаліся больш за іншыя?***
- ***Каго б вам хацелася сёння пахваліць?***

Шчыра дзякую, сябры мае, за працу. Вы заслугоўваеце сёння найлепшых балаў.